

הלכות תעניות פרק ד

פרק ד

סדר תפלות התעניות

א.

כל יום ויום משבע תעניות האחרונות של מטר מתפללין על סדר זה, מוציאין את התיבה לרחובה של עיר, וכל העם מתקבצין ומתכסים בשקים, ונותנין אפר מקלה על גבי התיבה, ועל גבי ספר תורה, כדי להרגיל את הבכיה ולהכניע ליבם.

ואחד מן העם נוטל מן האפר ונותן בראש הנשיא ובראש אב בית דין במקום הנחת תפילין, כדי שייכלמו וישובו, וכל אחד אחד נוטל ונותן בראשו:

ב.

ואחר כך מעמידין ביניהן והן יושבין, זקן חכם.

לא היה שם זקן חכם - מעמידין חכם.

לא היה שם לא זקן ולא חכם - מעמידין אדם של צורה.

והוא אומר לפניהן דברי כיבושין, "אחינו לא שק ותענית גורמין, אלא תשובה ומעשים טובים, שכן מצינו באנשי נינוה, שלא נאמר בהם "וירא האלהים את שקם ואת תעניתם", אלא "וירא האלהים את מעשיהם"

(יונה ג'י'), ובקבלה הוא אומר "וקרעו לבבכם ואל בגדיכם" (יואל ב'י').

ומוסיף בעניות אלו כפי כוחו, עד שיכניע ליבם וישובו תשובה גמורה:

ואחר שגומר זה דברי כיבושין, עומדין בתפילה, ומעמידין שליח ציבור הראוי להתפלל בתעניות אלו.

ואם היה אותו שאמר דברי הכיבושין ראוי להתפלל - מתפלל,

ואם לאו - מורדין אחר:

ואי זה הוא הראוי להתפלל בתעניות אלו?

איש שהוא רגיל בתפילה, ורגיל לקרות בתורה בנביאים ובכתובים,

ומטופל ואין לו, ויש לו יגיעה בשדה,

ולא יהיה בבניו ובבני ביתו וכל קרוביו והנלווים עליו בעל עבירה, אלא יהיה

ביתו ריקן מן העבירות,

ולא יצא עליו שם רע בילדותו, שפל ברך, ומרוצה לעם, ויש לו נעימה,

וקולו ערב.

ואם היה זקן עם כל המידות האלו - הרי זה מפואר,

ואם אינו זקן, הואיל ויש בו כל המידות - יתפלל:

סדר הברכות

בברכת גואל ישראל

ושליח ציבור מתחיל ומתפלל עד ברכת גואל ישראל, ואומר זכרונות

ושופרות מעין הצרה, ואומר "אל י"י בצרתה לי" (תהלים ק"ב:א'), "אשא עיני

אל ההרים" וכו' (תהלים קכ"א:א'), "ממעמקים קראתיך י"י" (תהלים ק"ל:א'),

"תפילה לעני כי יעטף" וכו' (תהלים ק"ב:א'),

ואומר דברי תחנונים כפי כוחו, ואומר, ראה בענינו וריבה ריבנו ומהר לגאלנו, ומתחנן, ואומר בסוף תחנוניו, מי שענה את אברהם בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה, ברוך אתה י"י גואל ישראל:

ומתחיל להוסיף שש ברכות שהוא מוסיף זו אחר זו, ומתחנן בכל אחת מהן בדברי תחנונים ופסוקים מדברי קבלה ומכתבי הקודש כפי שהוא רגיל, וחותם בכל אחת מהן בחתימות אלו:

בראשונה הוא חותם, מי שענה את משה ואבותיכם על ים סוף הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה, ברוך אתה י"י זוכר הנשכחות:

בשניה הוא חותם, מי שענה את יהושע בגלגל הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה, ברוך אתה י"י שומע תרועה:

בשלישית הוא חותם, מי שענה את שמואל במצפה הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה, ברוך אתה י"י שומע צעקה:

ברביעית הוא חותם, מי שענה את אליהו בהר הכרמל הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה, ברוך אתה י"י שומע תפילה:

בחמישית הוא חותם, מי שענה את יונה במעי הדגה הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה, ברוך אתה י"י העונה בעת צרה:

בשישית הוא חותם, מי שענה את דוד ושלמה בנו בירושלים הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה, ברוך אתה י"י המרחם על הארץ: וכל העם עונין אמן אחר כל ברכה וברכה כדרך שעונין אחר כל הברכות.

ואומר רפאנו י"י ונרפא וכו', וגומר התפילה על הסדר, ותוקעים בחצוצרות. וכסדר הזה עושין בכל מקום:

סדר הברכות בירושלים

כשהיו מתפללין על הסדר הזה בירושלים, היו מתכנסין בהר הבית כנגד שער המזרח, ומתפללין כסדר הזה, וכשמגיע שליח ציבור לומר מי שענה את אברהם, אומר, ברוך י"י אלהים אלהינו אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך אתה י"י גואל ישראל, והן עונין אחריו, ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, וחזן הכנסת אומר לתוקעים, תקעו הכהנים תקעו. וחוזר המתפלל ואומר, מי שענה את אברהם בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה, ואחר כך תוקעין הכהנים ומריעין ותוקעין:

וכן בברכה השניה לזו, שהיא ראשונה מן השש שמוסיף, חותם בה ברוך י"י אלהים אלהינו אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך אתה י"י זוכר הנשכחות.

והן עונין אחריו, ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, וחזן הכנסת אומר להן, הריעו בני אהרן הריעו, וחוזר שליח ציבור ואומר, מי שענה את משה ואבותינו על ים סוף הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה, ואחר כך מריעין ותוקעין ומריעין:

יז.

וכן על כל ברכה וברכה, באחת אומר תקעו ובאחת אומר הריעו, עד שיגמור כל שבע הברכות, ונמצאו הכהנים פעם תוקעין ומריעין ותוקעין, ופעם מריעין ותוקעין ומריעין, שבע פעמים. ואין עושין סדר זה אלא בהר הבית בלבד. וכשהן תוקעין ומריעין שם - תוקעין בחצוצרות ובשופר, כמו שאמרנו:

הליכה לבית הקברות

יח.

שבע תעניות האלו, כל מקום שגוזרין אותן שם, אחר שמתפללין יוצאין כל העם לבית הקברות, ובוכין ומתחננים שם, כלומר, "הרי אתם מתים כאלו אם לא תשובו מדרככם". ובכל תענית מתעניתי הצרות שגוזרין על הציבור - מתפללין תפילת נעילה בכל מקום:

ירדו להן גשמים, עד מתי יהיו יורדים ויפסקו הציבור התעניות? משירדו
בעומק הארץ החריבה טפת, ובבינונית טפחיים, ובעבודה עד שירדו בעומקה
שלושה טפחים: